

3. Hulko Yu. A. Vid nasliduvannia do stratehii tvorchoi diialnosti / Praktychnyi psykholoh: dytiachyi sadok, № 12, 2014. S. 13 – 22.
4. Moliako V. A. Tvorcheskaia konstruktologiiia (prolegomeny). K.: Osvita Ukrainy, 2007. 388s.
5. Paramonova L. A. Teoriia i metodika formirovaniia tvorcheskogo konstruirovaniia v doskolnom vozraste. M.: Izd-vo Akademiia, 2002. 192 s.

Hulko Yu. A. Application of the KARUS training system in classes on design in the middle group of kindergarten. The article sets out the provision about the unity of analogization, combination and contrast reconstruction in the structure of preschooler's creative activity. The use of the KARUS training system in the classes on chenille wire constructing is described. It is shown that in children of the fourth and fifth years of life, in the process of designing from chenille wire, all mental tendencies to analogization, to construction and to contrast reconstruction are manifested in various degrees and spontaneously. And as the child gains design experience, as well as the manifestation of his individual specificity of thinking, any one leading mental tendency is more or less clearly manifested.

Keywords: design, analogization, combination, contrast reconstruction.

Отримано 26.09.2019

УДК 159.923.2-058.862

Девіс Лариса Анатоліївна

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДІТЕЙ-СИРИТ

Девіс Л. А. Психологічні проблеми розвитку та формування особистості дітей-сиріт. У статті досліджується проблема розвитку та формування особистості дітей-сиріт. Експериментальні дослідження психологів показують, що у такої категорії дітей спостерігаються значні відхилення в розвитку особистості та в системі стосунків до світу та інших людей. Також було досліджено психолого-педагогічні умови формування особистості дітей-сиріт у різних умовах виховання. Таким чином, у вихованців загальноосвітньої школи – інтернату не формується прагнення до співпраці з людьми, а також, в спілкуванні не проявляється пізнавальна активність та домінує прагнення до примітивних контактів, а це, у свою чергу, не сприяє засвоєнню дитиною культурних досягнень людства і повноцінної орієнтації у навколишньому світі. Викладений у статті матеріал дозволяє побачити, яким чином у процесі формування особистості дитини, що виховується поза родиною, розвиваються нові рівні та якості особистості.

Ключові слова: психічна депривація, міжособистісні стосунки, відношення до себе, спілкування, співпраця.

Девіс Л. А. Психологические проблемы развития и формирования личности детей-сирот. В данной статье исследуется проблема развития и формирования личности детей-сирот. Экспериментальные исследования психологов показывают, что у этой категории детей наблюдаются значительные отклонения в личностном развитии и в системе взаимоотношений к миру и к другим людям. Также были исследования психолого-педагогические условия формирования личности детей-сирот в разных условия воспитания. Таким образом, у воспитанников учреждений интернатного типа не формируется стремление к деловому сотрудничеству с людьми и в процессе общения у них не проявля-

ется познавательная активность, а доминирует стремление к примитивным индивидуальным контактам, что, в свою очередь, не способствует усвоению ребенком культурных достижений человечества и его полноценной ориентации в окружающем мире. Изложенный в статье материал позволяет увидеть, каким образом в процессе формирования личности ребенка, воспитывающегося вне семьи, развиваются новые уровни и качества личности.

Ключевые слова: психическая депривация, межличностные отношения, отношение к себе, общение, сотрудничество.

Актуальність та постановка проблеми дослідження. У наукових дослідженнях зазначають, що на протязі усього періоду шкільного віку спілкування та співпраця з дорослими залишається важливим фактором у формуванні та розвитку особистості дитини. Науковці підкреслюють, що досвід спілкування з людьми виступає основним джерелом, під впливом якого у дітей формується система відношення до себе, до світу та до інших. Завдяки спілкуванню дитина набуває знання про оточуючий світ та уявлення про еталони і ідеали, що існують у суспільстві. Таким чином, дослідження проблеми розвитку та формування особистості у процесі сумісної діяльності набуває великого значення.

Мета дослідження. Метою нашого дослідження є вивчення та аналіз і теоретичне обґрунтування специфіки розвитку та формування особистості вихованців школи-інтернату.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Як показують дослідження психологів, досвід позитивних взаємовідносин з дорослими та спілкування є одним із засобів організації поведінки дітей, що знайомить їх з методами вирішення різних завдань та активно сприяє узагальненню даних індивідуального досвіду. Таким чином, у дитини поступово формується образ іншої людини й самої себе, а також, у неї з'являється прагнення до взаєморозуміння та взаємодії з іншими людьми.

Як відомо, протягом дошкільного віку змінюються різні форми спілкування, для кожної з яких притаманний свій зміст потреби дитини у спілкуванні з навколишніми людьми. Як показують дослідження, у дошкільному віці, з початку, провідною є ситуативно – ділова форма спілкування, потім формується позаситуативно – пізнавальна та пізніше, позаситуативно – особистісна форма спілкування. Дошкільник спочатку сприймає дорослого як партнера по грі і виділяє його ділові якості, але у процесі розвитку дитини дорослий набуває для нього іншого значення – він стає джерелом нових знань про світ, а під кінець дошкільного віку інтереси дитини розповсюджуються вже на вчинки людей на їх характер та поведінку.

Таким чином, дорослий постає вже як носій індивідуальних якостей і у дитини з'являється активне прагнення до взаєморозуміння з ним та до співпраці. Аналізуючи особливості розвитку спілкування та взаємодії з дорослими дітьми, що виховуються у дитячому будинку, психологи помітили значні відхилення порівняно з розвитком спілкування дітей, що виховуються у родині.

Перш за все, вихованці дитячого будинку зовсім інакше спілкуються з дорослими. Вони виявляють підвищений інтерес до дорослого, ніж сімейні

діти, намагаються встановити єдиноособистісні відношення з дорослим, часто й наполегливо звертаються до нього, конфліктують з іншими дітьми за право знаходитись поруч з ним. Учені констатують наявність у цих дітей незадоволеної потреби в емоційних контактах та спілкуванні з дорослими. В індивідуальному спілкуванні з дорослими на цих вікових етапах для дітей з інтернату типовим є прагнення до примітивної взаємодії – фізичного контакту чи привертання до себе уваги дорослого. У діловому спілкуванні переважає пошук допомоги дорослого та його схвалення в побутових діях, пов'язаних з самообслуговуванням.

Автори також зазначають, що дорослий для вихованців дитячого будинку часто сам є об'єктом дослідження, діти можуть його розглядувати, щупати та інше. Вони не намагаються привернути його увагу до предметів, разом з ним вивчати їх, задавати пізнавальні питання. У цілому для цих дітей характерна знижена активність у спілкуванні з дорослими, окреслене прагнення до примітивних індивідуальних контактів, слабо розвинений інтерес до ділової співпраці. Характерною особливістю є також виключиність дорослого із пізнавальної діяльності дитини та ділова співпраця з ним, пов'язана тільки з конкретною ситуацією [5, 7].

Спостереження за дітьми свідчать про те, що вони відчують загострену необхідність у спілкуванні й доброзичливому ставленні до них дорослих. Психологи зазначають, що аналогічна потреба спостерігається у дітей першого півроку життя із благополучних родин, коли немовля прагне до фізичного контакту з дорослим, його пестощів та позитивного відношення. Нормою для дошкільнят є більш складні форми спілкування, але у вихованців дитячого будинку потреба у єдиноособистісних позитивних відношеннях з дорослими залишається домінуючою протягом усього дошкільного віку. Дослідження Л.Н. Галігузової показують, що діти з дитячого будинку в різних ситуаціях виявляють значно менший інтерес до ровесника, і їх контакти виражені слабше, ніж у дітей, які виховуються в сім'ї. Під час гри діти неувважні до дій та стану партнера, ігнорують просьби й образи своїх товаришів. Дії однолітків під час гри не цікавлять їх. Це свідчить про недостатній розвиток потреби у спілкуванні з ровесниками [7].

Як показують дослідження Й. Лангмейер і З. Матейчек, більшість описаних порушень у розвитку дитини пов'язані з дефектом формування особистісно значущих відношень з дорослими. Відчуття любові до матері, на думку психологів, гальмує страх і агресію, які виникають у дитини, як реакцію на прояв нових подразників. Ці почуття проявляються лише в ситуаціях реальної небезпеки. На думку психологів, почуття любові, страху й пізнавальної активності дитини тісно взаємопов'язані. Присутність поруч матері, як об'єкта захисту й безпеки, дозволяють дитині при зіткненні з новим і невідомим відчувати не страх і неспокій, а інтерес, допитливість й активність. Пізнавальна активність дитини найчастіше виявляється під час гри. У вихованців інтернату, які відчують страх і неспокій, спостерігається порушення в ігровій та учбовій діяльності.

Як обґрунтовують науковці, основи шкільного життя пронизують взаємодію учителя й учнів, у процесі якого вони постійно оцінюють один одного. У ході цієї взаємодії формуються установки й очікування, пов'язані з поведінкою один одного. Більшість психологів, досліджуючи відношення дітей з низьким рівнем успішності у навчанні, встановили, що значна їх кількість володіє низькою самооцінкою. Автори пояснюють це тим, що вчитель постійно порівнює їх з іншими, більш успішними дітьми, наносячи тим самим шкоду відношенню дитини до себе та до однолітків. Дослідження психологів підтверджують думку про те, що більшість дітей, які відчувають негативне відношення до себе, не проявляють особливої активності в процесі навчальної діяльності та у спілкуванні з однолітками, оскільки в учителя на початку сформувалась певна установка на дитину як на слабкого «недорозвиненого» учня [4].

Значні відхилення від норми були також зафіксовані у розвитку пізнавальної сфери вихованців школи-інтернату. Ці порушення виявляються у тому, що діти не справляються із завданнями, які не пов'язані з практичними діями і передбачають внутрішню, цілеспрямовану активність. Діти, що ростуть поза родиною, відстають від ровесників, а також, вони погано володіють своєю поведінкою, не спроможні планувати свої дії, імпульсивні, ситуативні, не вміють зосередитися на певному занятті. Під час гри часто порушують правила, не дотримуються сюжету, спонтанно зосереджуються то на одному, то на іншому

Результати дослідження Л. Н. Галігузової та Т. М. Землянухіно показали, що у вихованців дитячого будинку інтерес та емоційне відношення до товаришів часто забарвлено негативними емоціями. Незважаючи на те, що діти з інтернату багато часу проводять поруч з однолітками, проте загальний рівень їх активності низький, але при цьому рівень вияву ініціативних дій з негативним знаком досить високий порівняно з дітьми із сімей. Негативний вияв стосовно ровесників часто несе у собі агресію і незадоволення, інколи без реальних підстав. Кількість індиферентних станів відносно однолітків набагато перебільшують аналогічні показники у сімейних дітей. У ситуації, коли ровесник виявив ініціативу, у вихованців дитячого будинку дуже часто це викликало неприємну чи агресивну відповідь [2; 8].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Незважаючи на загалом достатню розробленість зазначеної проблеми в сучасній психології, поза увагою науковців залишилися, зокрема, важливі питання впливу на розвиток та формування особистості дітей сиріт.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи зміст контактів з товаришами у вихованців дитячого будинку, психологи зазначають їх одноманітність, відсутність планування і розвиток сюжету, розподілу ролей. У дітей практично відсутня взаємодія ролей в грі, вони діють від себе, а не в ролі персонажа. Ігрові дії з елементами заміни діти виконують не замислюючись над ними, їх не хвилює позиція та ролі персонажа. Контакти дошкільнят із дитячого будинку зводилися в основному до конкретних зауважень і звертань, вони були емоційно бідними і ситуативними. Таким чином, відсутність

спілкування з дорослим є причиною несформованості повноцінного спілкування дитини з однолітками. До кінця дошкільного віку спілкування з дорослим залишається найважливішою сферою їх життя. Дослідження психологів довели, що відхилення у розвитку й становлення адекватних форм спілкування дітей з дорослими впливає на розвиток самосвідомості дитини та її пізнавальної і мотиваційної сфери [1].

Як відомо, основи уявлення про себе закладаються в ранньому віці, коли значущими людьми для дитини є дорослі, в основному батьки, взаємодіючи з якими дитина отримує зворотний зв'язок, що дозволяє їй вибрати уявлення і відношення до себе. Схвалення значущих інших створює у дитини позитивний образ самої себе, постійне покарання, акцентування на невдачах сприяє появі негативного самовідношення. При цьому велику роль відіграє інтелектуальний розвиток дитини, який, на думку багатьох зарубіжних дослідників, підвищує адаптивні можливості індивіда. Існує ще один немало важливий фактор, який значно впливає на самовідношення дитини. Це той вплив, який виявляє на неї відношення ровесників. Зі вступом до школи самовідношення дитини формується під впливом нового для неї соціального оточення. Як правило, успішна діяльність піднімає самооцінку дитини. Її саморозуміння і самовідношення видозмінюється під впливом порівняння своїх результатів з результатами ровесників [6].

Дослідження учених показали, як залежить самовідношення від зворотного зв'язку. Вони вивчали негативний зворотний зв'язок і довели, що при цьому відбувається зниження рівня самоповаги індивіда, а також різко зростає тривожність, яка утруднює спілкування і знижує пізнавальну діяльність дитини. Науковці, досліджуючи самовідношення учнів, які погано навчаються, встановили, що значна їх кількість володіє низькою самооцінкою. Психологи пояснюють це тим, що учитель постійно порівнює їх з іншими, більш успішними дітьми, що негативно впливає на самовідношення дитини. Дослідження підтверджують думку про те, що більшість дітей, які виховуються поза родиною, відчувають негативне відношення до себе, вони не проявляють особливої активності в процесі навчальної діяльності, оскільки в учителя на початку сформувалась певна установка на дитину як на слабого «недорозвиненого» учня [3].

У дослідженнях психологів зазначалася причина відхилень у розвитку особистості вихованців дитячого будинку. Недостатній розвиток самосвідомості у цих дітей, на думку психологів, зумовлений повною відсутністю повноцінної сумісної діяльності дитини з дорослим. Спілкування дорослого з дитиною носить директивний характер, мовленнєве спілкування відсутнє у самостійній активності дитини, у процесі цього спілкування відсутня вербалізація її практичного досвіду. Зміст навчальних занять відірваний від реальної практики дітей, вони залишаються формалізованими, не введеними у роботу свідомості дитини і є далекими від її життя. Особиста активність дитини залишається ситуативною і неусвідомленою. Як показують дослідження, більшість описаних порушень у розвитку дитини пов'язані з дефектом форму-

вання особистісно значущих відношень з дорослими. Відчуття прив'язаності й любові до матері, на думку психологів, гальмує страх і агресію, які виникають у дитини, як реакцію на прояв нових подразників. Ці почуття проявляються лише в ситуаціях реальної небезпеки. На думку психологів, почуття любові, страху й пізнавальної активності дитини тісно взаємопов'язані. Присутність поруч матері, як об'єкта захисту й безпеки, дозволяють дитині при зіткненні з новим і невідомим відчувати не страх і неспокій, а інтерес, допитливість й активність. Пізнавальна активність найчастіше виявляється тільки під час гри. Для дітей, позбавлених батьківського піклування, є характерним відсутність базової довіри до світу, яка проявляється у страхах, агресії, недовірі до себе та інших, небажанні вчитися, пізнавати нове [4; 9].

Незважаючи на підвищений інтерес дитини до дорослого і прагнення виконати будь-яке завдання педагога, психологи зафіксували, що це прагнення носить специфічний характер. За прагненням дитини до виконання завдань педагога стоїть не сприйняття задачі як навчальної, тобто такої, яку задають учню, щоб чомусь навчився, а його прагнення будь-якою ціною отримати позитивну оцінку педагога, привернути його увагу до себе. Як показав аналіз у вихованців дитячого будинку дане прагнення виражає несформованість у дітей можливості віднести до дорослого як до вчителя і виконати його завдання як навчальне. Усі вищенаведені фактори, у тому числі і відсутність адекватних стосунків між дорослими і вихованцями дитячого будинку негативно впливає на процес становлення учбової діяльності і розвитку особистості дитини в цілому .

Таким чином, необхідно акцентувати увагу на тому, що одне із основних завдань дошкільного періоду – підготовка до навчання у школі, залишається не вирішеним для вихованців дитячого будинку. Крім цього, під кінець дошкільного віку підвищуються деструктивні тенденції у системі відношень дитини до себе та до інших людей. Якщо при цьому пам'ятати, що в дошкільному віці дитина повинна переважно засвоїти завдання, мотиви і норми відношень між людьми, то стає наглядним той факт, що на цьому етапі дитина також не досягла цієї мети і не зуміла повністю опанувати провідну діяльність, спрямовану на вирішення висунутих завдань. Автори звертають увагу на те, що емоційне спілкування з дорослим у вихованців дитячого будинку носить характер деякої надмірності та екзальтації. Єдиною метою різноманітних дій у цих дітей є отримання ласки дорослого та інших безпосередньо–емоційних контактів. Через це у співвідношенні ділових і афективних аспектів спілкування домінують останні. Треба відзначити, що головну задачу розвитку особистості в ранній період, якою є засвоєння дитиною суспільно вироблених засобів дій з предметами та еталонів, вихованці дитячого будинку не вирішують належним чином. Головним чинником у цьому є неспроможність дитини налагодити продуктивну співпрацю та спілкування з дорослою людиною. Внаслідок несформованої прихильності до дорослого не розвивається бажання дитини наслідувати її дії як зразок, а це, в свою чергу, не сприяє засвоєнню дитиною культурних досягнень людства та її орієнтації у навколишньому середовищі.

Висновки. Дослідження вітчизняних та закордонних психологів підкреслюють значні відхилення у розвитку відношення до себе та до інших вихованців закладів інтернатного типу. М.І.Лісіна дала фундаментальне обґрунтування положенню про те, що відношення з дорослим приводять до створення різноманітних продуктів, серед яких одне з головних місць займає взаємовідношення дитини з іншими людьми і образ себе. Вона підкреслювала, що взаємовідношення людей носять вибіркового характеру. Вибірковість взаємовідношення між людьми в значній мірі залежить від комунікативної потреби. Партнер, який дозволяє дитині задовольняти потреби у спілкуванні на досягнутому рівні розвитку, викликає у неї симпатію. Образ самого себе, указує автор, виникає у дитини в ході життєвої практики, досвіду індивідуальної діяльності і досвіду спілкування з батьками. Перш за все, вихованці дитячого будинку зовсім інакше спілкуються з людьми, вони виявляють підвищений інтерес до дорослого, ніж сімейні діти, але для них характерна знижена активність у спілкуванні з дорослими, окреслене прагнення до примітивних індивідуальних контактів, слабо розвинений інтерес до ділової співпраці. Характерною особливістю є також виключність дорослого із пізнавальної діяльності дитини та ділова співпраця з ним, пов'язана тільки з конкретною ситуацією. Психологи зазначають, що практично не спостерігалось прагнення дітей до співпраці з дорослим. Діти не намагаються привернути його увагу до предметів, разом з ним вивчати їх, задавати пізнавальні питання. Під час читання книг вихованці дитячого будинку практично не виявили ніякої пізнавальної активності, не задавали запитань, не висловлювали свої думки щодо прочитаного. Таким чином, несформована прихильність до дорослого та неспроможність вихованців інтернату налагодити продуктивну співпрацю та спілкування з дорослими не розвиває бажання дитини наслідувати їх дії як зразок, а це не сприяє засвоєнню дитиною культурних досягнень людства та її орієнтації у навколишньому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Валіон Н.* Феномен психічної депривації і його роль у розвитку особистості / Н. Валіон // Психологія і суспільство. – 2000. – № 2. – С. 124–133.
2. *Галигузова Л. Н.* Психологические аспекты воспитания детей в домах ребенка и детских домах / Л. Н. Галигузова, С. Ю. Мещерякова, Л. М. Царегородцева // Вопросы психологии. – 1990. – № 6. – С. 17–25.
3. *Лангмейер И.* Психическая депривация в детском возрасте / И. Лангмейер, З. Матейчек; пер. Г. А. Овсянникова. – Изд. 1-е русск. – Прага : ЧССР, 1984. – 334 с.
4. *Маслюк А. М.* Особливості переживання людиною психотравмуючих ситуацій // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – Київ; Ніжин: П.П.Лисенко, 2015. – Т. IX. – Загальна психологія. Історична психологія. Етнічна психологія. Вип.7. – С.193-199.
5. *Манохіна І. В.* Соціально-педагогічна робота з дітьми-сиротами та дітьми позбавленими батьківського піклування: навч. посібник / І.В. Манохіна. – Д.: Дніпропетр. ун-т ім. Альфреда Нобеля, 2012-276с.
6. *Прихожан А. М.* Развитие личности в условиях психической депривации / А. М. Прихожан, Н. Н. Толстых // Формирование личности в онтогенезе / под ред. И. В. Дубровиной. – М. : Просвещение, 1991. – 159 с.

7. Психическое развитие воспитанников детского дома / под ред. И. В. Дубровиной, А. Г. Ружской. – М. : Педагогика, 1990. – 264 с.
8. Сорокина В. В. Негативные переживания детей в начальной школе / В. В. Сорокина // Вопросы психологии. – 2003. – № 3. – С. 43–52.
9. Стрелецька І. І. Тривожність як індивідуальна властивість особистості (теоретичний аспект) // Психологія: Зб. наук. пр. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. – Вип. 1 (46), Серія 12 – С. 266 - 272.

REFERENCES TRANSLITERATED

1. Valion N. Fenomen psixichnoї deprivacii i jogo rol u rozvitku osobistosti / N. Valion // Psixologiya i suspilstvo. – 2000. – № 2. – s. 124–133.
2. Galiguzova L. N. Psixologicheskie aspekty vospitaniya detej v domax rebenka i detskix domax / L. N. Galiguzova, S. U. Meshheryakova, L. M. Caregorodceva // Voprosy psixologii. – 1990. – № 6. – s. 17–25.
3. Langmejer I. Psixicheskaya deprivaciya v detskom vozraste / I. Langmejer, Z. Matejchek; per. G. A. Ovsyannikova. – izd. 1-e russk. – Praga : CHSSR, 1984. – 334 s.
4. Maslyuk A. M. Osoblivosti perezhivannya lyudinoyu psixotravmuyuchix situacij // Aktualni problemi psixologii: zbirnik naukovix prac institutu psixologii im. G.S. Kostyuka NAPN Ukraїni. – Kiїв; Nizhin: P.P.Lisenko, 2015. – Т. IX. – Zagalna psixologiya. Istorichna psixologiya. Etnichna psixologiya. vip.7. – s.193-199.
5. Manoxina I. V. Socialno-pedagogichna robota z ditmi-sirotami ta ditmi pozbavlenimi batkivskogo pikluvannya: navch. posibnik / I.V. Manoxina. – D.: Dnipropetr. un-t im. Alfreda Nobelya, 2012-276s.
6. PRIXOZHAN A. M. Razvitie lichnosti v usloviyax psixicheskoy deprivacii / A. M. PRIXOZHAN, N. N. Tolstyx // Formirovanie lichnosti v ontogeneze / pod red. I. V. Dubrovinoj. – M. : Prosveshhenie, 1991. – 159 s.
7. Psixicheskoe razvitie vospitannikov detskogo doma / pod red. I. V. Dubrovinoj, A. G. Ruzskoj. – M. : Pedagogika, 1990. – 264 s.
8. Sorokina V. V. Negativnye perezhivaniya detej v nachalnoj shkole / V. V. Sorokina // Voprosy psixologii. – 2003. – № 3. – s. 43–52.
9. Strilecka I. I. Trivozhnist yak individualna vlastivist osobistosti (teoretichnij aspekt) // Psixologiya: zb. nauk. pr. – K.: NPU im. M.P. Dragomanova, 2015. – Vip. 1 (46), seriya 12 – s. 266 - 272.

Devis L. A. Psychological problems of forming and development of childrens personality which brought up in the boarding schools. Analyzing the development of communication and the relationships between children in boarding schools, psychologists pay attention to significant deviations that occur in the earliest stages of ontogeny. The researchers assert that experience of communication is the main source that influences children and forms their attitude to the other people and themselves. Monitoring at boarding schools indicates a great need for communication and adults` friendly attitude to them adults. Analyzing the characteristics of communication and interaction of children with adults psychologists mention that children who are brought up in an orphanage differ in the development of communication with children who are brought up in the family. First of all, the orphans communicate quite differently with people they show increasing interest than children in adult family, but they are characterized by reduced activity in communicating with adults, by primitive desire to individual contacts, by poorly developed an interest in business cooperation. Business cooperation between a child and adult is very necessary to be analysed. Psychologists say that almost no child has a desire to work with adults, the desire to do something with him. Children are not trying to attract attention to his toys, to study them, to ask cognitive questions. During reading activity the orphans practically do not show any interest, they do not ask questions, do not express their points of view. Thus, the emerging commitment to adult and failure to establish a boarding productive cooperation and communication with people shows the child does not develop the desire to

follow the steps of adults as a model, promoting` the absorption of child's cultural achievements of mankind and its orientation in the environment.

Keywords: domestic co-operational deprivation, affect-personality relations, relation to itself, intercourse, collaboration.

Отримано 28.11.2019

УДК 159.922

Дригус Марія Трохимівна

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ОСОБИСТІСНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ У ПСИХОЛОГІЧНІЙ СИСТЕМІ Г.С. КОСТЮКА

Дригус М. Т. Концептуальний аналіз проблеми особистісної ефективності у психологічній системі Г.С. Костюка. У статті здійснено концептуальний аналіз проблеми особистісної ефективності у психологічній системі Г.С. Костюка. У контексті «загальної характеристики онтогенезу людської психіки» розкрито погляди Г.С. Костюка на проблему «характерних рис розвитку психіки» у проекції особистісної ефективності. З'ясовано концептуальне поле сутності розвитку, розкриті Г.С. Костюком. Здійснена характеристика підходу Г.С. Костюка до проблеми «утворення психічних властивостей особистості», а також питання «переходу від нижчих до вищих структур психічного життя» та статусу особистісної ефективності у цих площинах. Розкрито проблему особистісної ефективності у концептуальному полі ідеї саморуку Г.С. Костюка.

Ключові слова: особистість, онтогенез, розвиток, психічні властивості, система.

Дригус М. Т. Концептуальный анализ проблемы личностной эффективности в психологической системе Г.С. Костюка. В статье осуществлен концептуальный анализ проблемы личностной эффективности в психологической системе Г. С. Костюка. В контексте «общей характеристики онтогенеза человеческой психики» раскрыты взгляды Г. С. Костюка на проблему «характерных черт развития психики» в проекции личностной эффективности. Установлено концептуальное поле сущности развития, раскрытое Г.С. Костюком. Осуществлена характеристика подхода Г.С. Костюка к проблеме «образования психических свойств личности», а также вопроса «перехода от низших к высшим структурам психической жизни» и статуса личностной эффективности. Раскрыто проблему личностной эффективности в концептуальном поле идеи самодвижения Г.С. Костюка.

Ключевые слова: личность, онтогенез, развитие, психические свойства, система.

Постановка проблеми. Видатний вітчизняний учений, фундатор української психології Г.С. Костюк створив унікальну психологічну систему, синергійну за своїм змістом, трансгресивну за своєю сутністю і апперційну за своїми ідеями. Він мав «риси авангардного, ризикового розвідника, що стратегічно передбачав тенденції у розвитку і самої психології, і актуальних викликів часу» [7, с. 103]. Здійснюючи аналіз творчого доробку Г.С. Костюка, «нашого видатного вчителя, стратега й майстра у загадкових сферах психології» [7, с. 102], В.О. Моляко уперше виокремив у оцінковій проекції «ПОЛІФОНІЧНІСТЬ розробок Г.С. Костюка», створення ученим «оригінальної поліфонічної психологічної теорії» [7, с. 105-106].